

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του
Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης
σε συνεργασία με το
ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Επικοινωνιών με τίτλο: «Εξειδίκευση στις
Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης»

**Στάσεις και Στρατηγικές των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης για
τη Διδασκαλία Μαθητών με Εναντιωματική-Προκλητική Διαταραχή**

**Strategies and Attitudes of Primary Education Teachers towards Teaching
Oppositional – Defiant Disorder Students**

της Φρούντζα Βαρβάρας

Μεταπτυχιακή διατριβή
που υποβάλλεται στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του
Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
του Τ.Ε.Φ-Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και
Επικοινωνιών με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική
της ένταξης»

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

1 ος Επιβλέπων: Αθανάσιος Βέρδης,
Επίκουρος Καθηγητής Φ.Π.Ψ. Ε.Κ.Π.Α.

2 ος Επιβλέπων: Σπυρίδων Ρίζος,
Συνεργαζόμενος Ερευνητής Ι.Π.Τ. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε.
«ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»

3 ος Επιβλέπων: Αγάθη Σταθοπούλου,
Συνεργαζόμενη Ερευνήτρια Ι.Π.Τ. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε.
«ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»

Αθήνα, 2020

Περίληψη

Υπόβαθρο: Η Εναντιωματική-Προκλητική Διαταραχή (ΕΠΔ) συνιστά μια διαταραχή με βασικά της στοιχεία τον αρνητισμό, την ανυπακοή και την εναντιωματική συμπεριφορά. Οι εκδηλώσεις της διαταραχής περιλαμβάνουν λογομαχίες, εκρήξεις θυμού, προκλήσεις και αναίτια ενόχληση τρίτων, απόδοση ευθυνών σε άλλους για προσωπικά λάθη, ευερεθιστότητα, θυμό και πείσματα. Στη σύγχρονη εκπαίδευση ο εκπαιδευτικός έχει κεντρική ρόλο στην αντιμετώπιση των ειδικών μαθησιακών και αναπτυξιακών διαταραχών.

Στόχος: Η παρούσα έρευνα επιδίωξε την εξέταση των στάσεων και των εκπαιδευτικών γενικής αγωγής έναντι της διδασκαλίας των μαθητών με ΕΠΔ.

Μεθοδολογία: Τα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας μελέτης ήταν τα εξής: Α) Ποια η στάση των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης έναντι της διδασκαλίας μαθητών με ΕΠΔ; Β) Ποιες στρατηγικές υιοθετούν οι εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης κατά τη διδασκαλία μαθητών με ΕΠΔ; Η έρευνα βασίστηκε στην ποιοτική προσέγγιση με τη χρήση ενός ημι-δομημένου οδηγού συνέντευξης σε ένα δείγμα 10 εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης με προγενέστερη εμπειρία στη διδασκαλία μαθητών με ΕΠΔ. Η ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε βάσει της ανάπτυξης επιμέρους και κεντρικών θεματικών.

Αποτελέσματα: Η ανάλυση των δεδομένων οδήγησε σε 7 επιμέρους θεματικές με τίτλο 1) Ο ρόλος του εκπαιδευτικού γενικής αγωγής στην πρόωμη ανίχνευση της ΕΠΔ και στην παραπομπή του μαθητή 2) Οι αρνητικές συναισθηματικές αντιδράσεις των εκπαιδευτικών έναντι της ΕΠΔ 3) Τα πολυδιάστατα εμπόδια και η αναγκαιότητα αντιμετώπισής τους για τη βελτίωση της διδασκαλίας στους μαθητές με ΕΠΔ 4) Η συνεργασία γονέων και εκπαιδευτικών ως καταλυτικός παράγοντας στην επιτυχία των παρεμβάσεων έναντι των μαθητών με ΕΠΔ 5) Η διδασκαλία σε περισσότερους μαθητές με ΕΠΔ εντός της πράξης ως επιπρόσθετη πρόκληση 6) Η εκπαίδευση και κατάρτιση του εκπαιδευτικού ως μέσο για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση της ΕΠΔ 7) Η ετερογένεια της αποτίμησης των εκπαιδευτικών ως προς την αναγκαιότητα εξατομικευμένης παρέμβασης προς τους μαθητές με ΕΠΔ.

Συμπεράσματα: Με βάση τα δύο ερευνητικά ερωτήματα, μπορούν να συνοψιστούν τα εξής: Α) Οι εκπαιδευτικοί γενικής αγωγής της παρούσας έρευνας φαίνεται πως

αναπτύσσουν αρνητικά συναισθήματα έναντι της διδασκαλίας μαθητών με ΕΠΔ, ιδίως έναντι της πρόκλησης διδασκαλίας διαφόρων μαθητών με ΕΠΔ εντός της ίδιας τάξης. Η στάση αυτή δεν αφορά τόσο μια πρακτικού χαρακτήρα αποστροφή, όσο μια συναισθηματική απόκριση από πλευράς των εκπαιδευτικών. Β) Οι συμμετέχοντες στοχεύουν στην ένταξη των μαθητών με ΕΠΔ στην τυπική τάξη. Οι στρατηγικές τους επικεντρώνονται περισσότερο στην αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού και της παρέκκλισης των μαθητών και όχι τόσο σε διδακτικές προσεγγίσεις. Υπάρχει μάλιστα μια σημαντική διαφορά απόψεων μεταξύ των εκπαιδευτικών της έρευνας για το κατά πόσο αυτές οφείλουν να είναι εξατομικευμένες ή όχι. Η εφαρμογή των παρεμβάσεων οφείλει να πραγματοποιείται σε συνεργασία με τους γονείς και λαμβάνοντας υπ' όψιν τις αλληλεπιδράσεις του μαθητή με ΕΠΔ με τους υπολοίπους στη σχολική αίθουσα.

Λέξεις κλειδιά: διδασκαλία, εκπαίδευση, εναντιωματική-προκλητική διαταραχή, στάσεις, στρατηγικές

Βιβλιογραφία

- Αναστασίου, Δ. (2011). *Δυσλεξία: Θεωρία και Έρευνα-Όψεις Πρακτικής*. Αθήνα: Εκδόσεις Διάδραση.
- Alavi, A., Mohammadi, M. R., Joshaghani, N., & Mahmoudi-Gharaei, J. (2010). Frequency of psychological disorders amongst children in urban areas of Tehran. *Iranian journal of psychiatry*, 5(2), 55.
- Anderson, R. J., Hughes, J. A., & Sharrock, W. W. (1985). The relationship between ethnomethodology and phenomenology. *Journal of the British society for phenomenology*, 16(3), 221-235. DOI: 10.1080/00071773.1985.11007728
- Artino, A. R. (2012). Academic self-efficacy: from educational theory to instructional practice. *Perspectives on medical education*, 1(2), 76-85. DOI: 10.1007/s40037-012-0012-5.
- Babbie, E. R. (2013). *The basics of social research*. Cengage Learning.
- Beaty-O’Ferrall, M. E., Green, A., & Hanna, F. (2010). Classroom management strategies for difficult students: Promoting change through relationships. *Middle School Journal*, 41(4), 4-11. DOI: 10.1080/00940771.2010.11461726
- Bell, P. S. (2006). *Jamaican teachers' attitudes toward children with oppositional defiant disorder, conduct disorder, and attention deficit hyperactivity disorder* (Doctoral dissertation, Capella University).
- Bella, T., Omigbodun, O., & Atilola, O. (2011). Towards School Mental Health in Nigeria: Baseline Knowledge and Attitudes of Elementary School Teachers. *Advances in School Mental Health Promotion*, 4(3), 55–62. DOI: 10.1080/1754730X.2011.9715636
- Boden, J. M., Fergusson, D. M., & Horwood, L. J. (2010). Risk factors for conduct disorder and oppositional/defiant disorder: evidence from a New Zealand birth cohort. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 49(11), 1125-1133. DOI: 10.1097/00004583-201011000-00006

Burke, J. D., Hipwell, A. E., & Loeber, R. (2010). Dimensions of oppositional defiant disorder as predictors of depression and conduct disorder in preadolescent girls. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 49(5), 484-492. DOI: 10.1016/j.jaac.2010.01.016

Burke, J. D., Loeber, R., & Birmaher, B. (2002). Oppositional defiant disorder and conduct disorder: a review of the past 10 years, part II. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 41(11), 1275-1293. DOI: 10.1097/00004583-200211000-00009

Burns, G. L., & Walsh, J. A. (2002). The influence of ADHD–hyperactivity/impulsivity symptoms on the development of oppositional defiant disorder symptoms in a 2-year longitudinal study. *Journal of abnormal child psychology*, 30(3), 245-256. DOI: 10.1023/A:1015102812958

Canino, G., Polanczyk, G., Bauermeister, J. J., Rohde, L. A., & Frick, P. J. (2010). Does the prevalence of CD and ODD vary across cultures?. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 45(7), 695-704. DOI: 10.1007/s00127-010-0242-y

Coates, T. J., & Thoresen, C. E. (1976). Teacher anxiety: A review with recommendations. *Review of educational research*, 46(2), 159-184.

Colaizzi, P.F. (1978): Psychological research as the phenomenologist views it. In: Valle, R.S., King, M. (eds) *Existential phenomenological alternatives for psychology*. Oxford University Press, New York.

Costello, E. J., Keeler, G. P., & Angold, A. (2001). Poverty, race/ethnicity, and psychiatric disorder: A study of rural children. *American Journal of Public Health*, 91(9), 1494-1498. DOI: 10.2105/ajph.91.9.1494

Costin, J., & Chambers, S. M. (2007). Parent management training as a treatment for children with oppositional defiant disorder referred to a mental health clinic. *Clinical child psychology and psychiatry*, 12(4), 511-524. DOI: 10.1177/1359104507080979

Cunningham, C. E., & Boyle, M. H. (2002). Preschoolers at risk for attention-deficit hyperactivity disorder and oppositional defiant disorder: Family, parenting, and behavioral correlates. *Journal of abnormal child psychology*, 30(6), 555-569. DOI: 10.1023/A:1020855429085

Demanet, J., & Van Houtte, M. (2012). Teachers' attitudes and students' opposition. School misconduct as a reaction to teachers' diminished effort and affect. *Teaching and Teacher Education*, 28(6), 860-869. DOI: 10.1016/j.tate.2012.03.008

Dodge, K. A., & Pettit, G. S. (2003). A biopsychosocial model of the development of chronic conduct problems in adolescence. *Developmental psychology*, 39(2), 349.

Drabick, D. A., Gadow, K. D., & Loney, J. (2007). Source-specific oppositional defiant disorder: Comorbidity and risk factors in referred elementary schoolboys. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 46(1), 92-101. DOI: 10.1097/01.chi.0000242245.00174.90

Duffy, M. L., & Forgan, J. W. (2005). *Mentoring new special education teachers: A guide for mentors and program developers*. Corwin Press.

Evans, S. C., Pederson, C. A., Fite, P. J., Blossom, J. B., & Cooley, J. L. (2016). Teacher-reported irritable and defiant dimensions of oppositional defiant disorder: Social, behavioral, and academic correlates. *School Mental Health*, 8(2), 292-304. DOI: 10.1007/s12310-015-9163-y

Φίλιας, Β. (2007). *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις Τεχνικές των Κοινωνικών Επιστημών*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Feder, A., Alonso, A., Tang, M., Liriano, W., Warner, V., Pilowsky, D., ... & Weissman, M. M. (2009). Children of low-income depressed mothers: Psychiatric disorders and social adjustment. *Depression and anxiety*, 26(6), 513-520. DOI: 10.1002/da.20522

Forehand R. (1977). *Child noncompliance to parental requests: Behavioral analysis and treatment*. In M. Hersen, R.M. Eisler, & P.M. Miller (Eds.). *Progress in behavior modification* (Vol. 5, pp. 111-148). New York: Academic Press.

Frick, P. J., Lahey, B. B., Loeber, R., Stouthamer-Loeber, M., Christ, M. A. G., & Hanson, K. (1992). Familial risk factors to oppositional defiant disorder and conduct disorder: parental psychopathology and maternal parenting. *Journal of consulting and clinical psychology*, 60(1), 49. DOI: 10.1037//0022-006x.60.1.49

- Gadow, K. D., Arnold, L. E., Molina, B. S., Findling, R. L., Bukstein, O. G., Brown, N. V., ... & Schneider, J. (2014). Risperidone added to parent training and stimulant medication: effects on attention-deficit/hyperactivity disorder, oppositional defiant disorder, conduct disorder, and peer aggression. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 53(9), 948-959. DOI: doi: 10.1016/j.jaac.2014.05.008.
- Hamilton, S. S., & Armando, J. (2008). Oppositional defiant disorder. *American family physician*, 78(7), 861-866.
- Hovens, J. G., Cantwell, D. P., & Kiriakos, R. (1994). Psychiatric comorbidity in hospitalized adolescent substance abusers. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 33(4), 476-483. DOI: 10.1097/00004583-199405000-00005
- Imran, N., Azeem, M. W., Sattar, A., & Bhatti, M. R. (2015). Frequency of ICD-10 psychiatric diagnosis in children with intellectual disability in Lahore, Pakistan & Caregivers Perspective. *Pakistan journal of medical sciences*, 31(2), 285. DOI: 10.12669/pjms.312.7319
- Jiao, W. Y., Wang, L. N., Liu, J., Fang, S. F., Jiao, F. Y., Pettoello-Mantovani, M., & Somekh, E. (2020). Behavioral and emotional disorders in children during the COVID-19 epidemic. *The journal of Pediatrics*, 221, 264. DOI: 10.1016/j.jpeds.2020.03.013
- Jones, S. H. (2018). Oppositional defiant disorder: An overview and strategies for educators. *General Music Today*, 31(2), 12-16. DOI: 10.1177/1048371317708326
- Juvonen, J., Lessard, L. M., Rastogi, R., Schacter, H. L., & Smith, D. S. (2019). Promoting social inclusion in educational settings: Challenges and opportunities. *Educational Psychologist*, 54(4), 250-270. DOI: 10.1080/00461520.2019.1655645
- Κάκουρος, Ε. & Μανιαδάκη, Κ. (2012). *Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής-Υπερκινητικότητα. Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Θεραπευτική Αντιμετώπιση*. Αθήνα: Gutenberg.
- Κορηλάκη, Α.Ν., & Μισαηλίδη, Π. (2010). *Θεωρία του Νου στον Αυτισμό: Ανάπτυξη, Νευροβιολογική Βάση και Παρεμβάσεις*. Στο: Πρώιμη Παρέμβαση: Διεπιστημονική Παρέμβαση: Εκδ. Κορηλάκη, Α.Ν., Κυπριωτάκη, Μ.Α., και Μανωλίτσης, Γ.

Kalantzis, M., & Cope, B. (2013). *Νέα Μάθηση. Βασικές Αρχές για την Επιστήμη της Εκπαίδευσης*. Εκδόσεις Κριτική.

Kaparounaki, C. K., Patsali, M. E., Mousa, D. P. V., Papadopoulou, E. V., Papadopoulou, K. K., & Fountoulakis, K. N. (2020). University students' mental health amidst the COVID-19 quarantine in Greece. *Psychiatry Research*, e-pub, published ahead of print. Doi: 10.1016/j.psychres.2020.113111

Karhu, A., Närhi, V., & Savolainen, H. (2018). Inclusion of pupils with ADHD symptoms in mainstream classes with PBS. *International Journal of Inclusive Education*, 22(5), 475-489. DOI: 10.1080/13603116.2017.1370741

Kelter, J. D., & Pope, A. W. (2011). The Effect of Child Gender on Teachers' Responses to Oppositional Defiant Disorder. *Child & Family Behavior Therapy*, 33(1), 49-57. DOI: 10.1080/07317107.2011.545013

Kerekes, N., Lundström, S., Chang, Z., Tajnia, A., Jern, P., Lichtenstein, P., ... & Anckarsäter, H. (2014). Oppositional defiant-and conduct disorder-like problems: neurodevelopmental predictors and genetic background in boys and girls, in a nationwide twin study. *PeerJ*, 2, e359. DOI: 10.7717/peerj.359.

Kimonis, E. R., & Frick, P. J. (2011). Etiology of oppositional defiant disorder and conduct disorder: Biological, familial and environmental factors identified in the development of disruptive behavior disorders. In *Clinical handbook of assessing and treating conduct problems in youth* (pp. 49-76). Springer, New York, NY.

Kimonis, E. R., Frick, P. J., & McMahon, R. J. (2014). Conduct and oppositional defiant disorders. In E. J. Mash & R. A. Barkley (Eds.), *Child psychopathology* (p. 145-179). The Guilford Press.

Kirley, A., Lowe, N., Mullins, C., McCarron, M., Daly, G., Waldman, I., ... & Hawi, Z. (2004). Phenotype studies of the DRD4 gene polymorphisms in ADHD: association with oppositional defiant disorder and positive family history. *American Journal of Medical Genetics Part B: Neuropsychiatric Genetics*, 131(1), 38-42. DOI: 10.1002/ajmg.b.30072

Lahey, B. B. (2008). Oppositional defiant disorder, conduct disorder, and juvenile delinquency. In T. P. Beauchaine & S. P. Hinshaw (Eds.), *Child and adolescent psychopathology* (p. 335–369). John Wiley & Sons Inc.

Larsson, B., Fossum, S., Clifford, G., Drugli, M. B., Handegård, B. H., & Mørch, W. T. (2009). Treatment of oppositional defiant and conduct problems in young Norwegian children. *European child & adolescent psychiatry*, *18*(1), 42-52. DOI: 10.1007/s00787-008-0702-z

Lavigne, J. V., Cicchetti, C., Gibbons, R. D., Binns, H. J., Larsen, L., & Devito, C. (2001). Oppositional defiant disorder with onset in preschool years: Longitudinal stability and pathways to other disorders. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, *40*(12), 1393-1400. DOI: 10.1097/00004583-200112000-00009

Lavigne, J. V., Dahl, K. P., Gouze, K. R., LeBailly, S. A., & Hopkins, J. (2015). Multi-domain predictors of oppositional defiant disorder symptoms in preschool children: cross-informant differences. *Child Psychiatry & Human Development*, *46*(2), 308-319. DOI: 10.1007/s10578-014-0472-4

Leskiw, S., & Singh, P. (2007). Leadership development: learning from best practices. *Leadership & Organization Development Journal*, *28*(5), 444-464. DOI: 10.1108/01437730710761742

Linstead, S. (2006). Ethnomethodology and sociology: an introduction. *The Sociological Review*, *54*(3), 399-404. DOI: 10.1111/j.1467-954X.2006.00622.x

Liu, L., Cheng, J., Li, H., Yang, L., Qian, Q., & Wang, Y. (2015). The possible involvement of genetic variants of NET 1 in the etiology of attention-deficit/hyperactivity disorder comorbid with oppositional defiant disorder. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *56*(1), 58-66. DOI: DOI: 10.1111/jcpp.12278

Loeber, R., Burke, J. D., Lahey, B. B., Winters, A., & Zera, M. (2000). Oppositional defiant and conduct disorder: a review of the past 10 years, part I. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, *39*(12), 1468-1484. DOI: DOI: 10.1097/00004583-200012000-00007

Louvardi, M., Pelekasis, P., Chrousos, G. P., & Darviri, C. (2020). Mental health in chronic disease patients during the COVID-19 quarantine in Greece. *Palliative & Supportive Care*, e-pub, published ahead of print. DOI: 10.1017/S1478951520000528

Markward, M. J., & Bride, B. (2001). Oppositional defiant disorder and the need for family-centered practice in schools. *Children & Schools*, 23(2), 73-83. DOI: 10.1093/cs/23.2.73

Matthys, W., Vanderschuren, L. J., & Schutter, D. J. (2013). The neurobiology of oppositional defiant disorder and conduct disorder: altered functioning in three mental domains. *Development and psychopathology*, 25(1), 193-207. DOI: 10.1017/S0954579412000272

Maughan, B., Rowe, R., Messer, J., Goodman, R., & Meltzer, H. (2004). Conduct disorder and oppositional defiant disorder in a national sample: developmental epidemiology. *Journal of child psychology and psychiatry*, 45(3), 609-621. DOI: DOI: 10.1111/j.1469-7610.2004.00250.x

Maynard, D. W., & Clayman, S. E. (2003). Ethnomethodology and conversation analysis. *Handbook of symbolic interactionism*, 173-202.

McGee, R. O. B., & Williams, S. (1999). Environmental risk factors in oppositional-defiant disorder and conduct disorder. In *Handbook of disruptive behavior disorders* (pp. 419-440). Springer, Boston, MA.

McLean, F., & Dixon, R. (2010). Are we doing enough?: Assessing the needs of teachers in isolated schools with students with Oppositional Defiant Disorder in mainstream classrooms. *Education in Rural Australia*, 20(2), 53.

Merzon, E., Manor, I., Rotem, A., Schneider, T., Vinker, S., Golan Cohen, A., ... & Green, I. (2020). ADHD as a Risk Factor for Infection With Covid-19. *Journal of Attention Disorders*, e-pub, published ahead of print, 10.1177/1087054720943271

Mikolajewski, A. J., Taylor, J., & Iacono, W. G. (2017). Oppositional defiant disorder dimensions: genetic influences and risk for later psychopathology. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 58(6), 702-710. DOI: 10.1111/jcpp.12683

- Morrow, R., Rodriguez, A., & King, N. (2015). Colaizzi's descriptive phenomenological method. *The psychologist*, 28(8), 643-644.
- Nock, M. K., Kazdin, A. E., Hiripi, E., & Kessler, R. C. (2007). Lifetime prevalence, correlates, and persistence of oppositional defiant disorder: results from the National Comorbidity Survey Replication. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48(7), 703-713. DOI:10.1111/j.1469-7610.2007.01733.x
- Noordermeer, S. D., Luman, M., & Oosterlaan, J. (2016). A systematic review and meta-analysis of neuroimaging in oppositional defiant disorder (ODD) and conduct disorder (CD) taking attention-deficit hyperactivity disorder (ADHD) into account. *Neuropsychology review*, 26(1), 44-72. DOI: 10.1007/s11065-015-9315-8
- Παπαναστασίου, Ε., & Παπαναστασίου, Κ. (2016). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Λευκωσία: Ιδιωτική Έκδοση.
- Rey, J. M. (1993). Oppositional defiant disorder. *The American Journal of Psychiatry*, 150(12), 1769–1778. DOI: 10.1176/ajp.150.12.1769
- Rey, J. M., Walter, G., Plapp, J. M., & Denshire, E. (2000). Family environment in attention deficit hyperactivity, oppositional defiant and conduct disorders. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 34(3), 453-457. DOI: 10.1080/j.1440-1614.2000.00735.x
- Robson, C. (2002). *Real World Research: A Resource for Social Scientists and Practitioner-Researchers*. 2nd ed. Malden, MA: Blackwell.
- Rowe, R., Maughan, B., Pickles, A., Costello, E. J., & Angold, A. (2002). The relationship between DSM-IV oppositional defiant disorder and conduct disorder: findings from the Great Smoky Mountains Study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43(3), 365-373. DOI: 10.1111/1469-7610.00027
- Rushton, E. A., & Reiss, M. J. (2019). From science teacher to 'teacher scientist': exploring the experiences of research-active science teachers in the UK. *International Journal of Science Education*, 41(11), 1541-1561. DOI: 10.1080/09500693.2019.1615656

Russell, A. A., Johnson, C. L., Hammad, A., Ristau, K. I., Zawadzki, S., Villar, L. D. A., & Coker, K. L. (2015). Prenatal and neighborhood correlates of oppositional defiant disorder (ODD). *Child and Adolescent Social Work Journal*, 32(4), 375-381. DOI: 10.1007/s10560-015-0379-3

Σαλβάρας, Γ. (2013). *Διδασκαλία παιδιών με ειδικές ανάγκες στο συνηθισμένο σχολείο*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.

Savolainen, H., Engelbrecht, P., Nel, M., & Malinen, O. P. (2012). Understanding teachers' attitudes and self-efficacy in inclusive education: Implications for pre-service and in-service teacher education. *European Journal of Special Needs Education*, 27(1), 51-68. DOI: 10.1080/08856257.2011.613603

Shaw, D. S., Owens, E. B., Giovannelli, J., & Winslow, E. B. (2001). Infant and toddler pathways leading to early externalizing disorders. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 40(1), 36-43. DOI: 10.1097/00004583-200101000-00014

Schutz, A. (1967). The Phenomenology of the Social World*[1932]. *Contemporary sociological theory*, 32.

Shosha, G. A. (2012). Employment of Colaizzi's strategy in descriptive phenomenology: A reflection of a researcher. *European Scientific Journal*, 8(27). DOI: 10.19044/esj.2012.v8n27p%25p

Speltz, M. L., McClellan, J., DeKlyen, M., & Jones, K. (1999). Preschool boys with oppositional defiant disorder: Clinical presentation and diagnostic change. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 38(7), 838-845. DOI: 10.1097/00004583-199907000-00013

Sudman, S., & Kalton, G. (1986). New developments in the sampling of special populations. *Annual Review of Sociology*, 12(1), 401-429. DOI: 10.1146/annurev.so.12.080186.002153

Suri, S., Tirkey, A., Delphy, J., & Aurelia, S. (2020). Detection and Behavioral Analysis of Preschoolers with Dyscalculia. In *Human Behaviour Analysis Using Intelligent Systems* (pp. 45-67). Springer, Cham.

Waldman, I. D., Rhee, S. H., Levy, F., & Hay, D. A. (2001). Causes of the overlap among symptoms of ADHD, oppositional defiant disorder, and conduct disorder. In F. Levy & D. A. Hay (Eds.), *Attention, genes, and ADHD* (p. 115–138). Brunner-Routledge.

Webster-Stratton, C. (2000). Oppositional–defiant and conduct-disordered children. In M. Hersen & R. T. Ammerman (Eds.), *Advanced abnormal child psychology* (p. 387–412). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Webster-Stratton, C. (1993). Strategies for helping early school-aged children with oppositional defiant and conduct disorders: The importance of home-school partnerships. *School Psychology Review*, 22(3), 437-457.

Wenar, C., & Kerig, P.K. (2008). *Developmental Psychopathology, From Infancy through Adolescence*. McGraw Hill, Inc.

Willcutt, E. G., & Pennington, B. F. (2000). Psychiatric comorbidity in children and adolescents with reading disability. *Journal of child psychology and psychiatry, and allied disciplines*, 41(8), 1039–1048. DOI: 10.1111/1469-7610.00691